

Bijlage 1

als bedoeld in artikel I, tweede lid, van de Regeling foar de offisiële stavering fan it Frysk

VEREENVOUDIGING VAN DE FRIESE SPELLING

De veranderingen, vastgesteld door de spellingscommissie van de Fryske Akademy, ingesteld op verzoek van de Ried fan de Fryske Biweging

Leeuwarden, Fryske Akademy, 1945

Op verzoek van de Ried fan de Fryske Biweging heeft de Fryske Akademy een commissie ingesteld ter vereenvoudiging van de Friese spelling. De commissie was het erover eens dat er een vereenvoudiging moest komen, maar zij is er bij haar werkzaamheden ook van uitgegaan dat zij niet verder moest gaan dan nodig was: wat in de bestaande spelling is geschreven, zou immers niet onleesbaar moeten worden.

De commissie heeft de gewone woordspelling voltooid en is weldra van plan de schrijfwijze van de vreemde woorden en de eigennamen beter te regelen. Daarna zal zij zich in een vrij uitgebreid rapport verantwoorden, ook betreffende de vraag waarom er niet meer veranderd is. Een deel van wat de commissie besloten heeft, betreft ook niet zozeer een verandering, maar eerder het formuleren van een regel in die gevallen waar afwijkingen tot heden de normaalste zaak van de wereld waren.

Aangezien het van groot belang is dat de vereenvoudiging spoedig algemeen wordt toegepast, maakt de commissie hieronder de veranderingen en de nauwkeuriger vastgestelde regels bekend.

1. De korte eenklanken

3b.¹ In plaats van yen, yeske, yester, yet, yette, yetik zal voortaan jin, jiske, jister, jit, jitte, jittik gespeld worden.

4b. Er wordt fioele, rioel etc. gespeld en net fyoele, ryoele.

4c en 22b. De woordjes dy (persoonlijk voornaamwoord), wy, hy, my, sy, by houden in het algemeen dezelfde spelling als tot nu toe, maar in persoonlijke stijl, bijv. in rijmwoorden, staat het vrij om dij, wij, hij, mij, sij, bij te schrijven.

5c. De woorden det, hwet, fen, den, hwent, hwennear worden voortaan zo geschreven: dat, hwat, fan, dan, hwant, hwannear.

6b. Voortaan wordt als regel geschreven: rjocht, sljocht, sjoch, ûnsjoch, sjocht, ik sjoch, wy sjogge, ik tsjoch, wy tsjogge, njoggen, fljoch, fjocht(sj)e, en welke woorden of vormen met die klank voor ch-g er ook meer mogen zijn. Het staat echter vrij om u te schrijven als die klank wordt bedoeld.

Ook njonken wordt met een o gespeld.

7a, b, c en d. De korte eenklank û wordt û gespeld, behalve wanneer die op een lange o teruggaat. Dus: tûk, slûch, fûl, pûde, sûpe, bûse, maar: hoep, droech, stroef, roek, hoeke, stoeppe. Als niet aantoonbaar is of niet kan worden aangenomen dat een woord teruggaat op een Oudfriese lange o, dan wordt altijd û gespeld. Dus voortaan bijv. stûf, bitûft, rûpelje, rebûlje, fûterje.

7e. De woordjes do, do't, ho, ho't, to! worden voortaan doe, doe't, hoe, hoe't, toe! gespeld.

8b. lju (froulju, manlju, timmerlju), nju, rju, worden voortaan zonder slot-e geschreven.

8c, d en e. Een groot aantal woorden dat volgens een eerdere uitspraak met een i werd gespeld, krijgt een u: wurk, wurch, juster, suster, murken, burgen, duldzje, brutsen, dutsen, lutsen, rutsen, sprutsen, stutsen, strutsen, trutsen, wurd, hurd, burd, wurde, sturt, nudle. (Een paar woorden kunnen, al naar de uitspraak, op twee manieren worden geschreven, bijv. mil naast mul.)

¹ De nummering van de gevallen komt overeen met die van "De Fryske Stavering", te vinden voor in het Lyts Frysk Wirdboek I, Frysk-Nederlânsk, Tweede druk - Bolsward 1944, dat daarmee verschijnt.

gunne, kunde. Hier sluiten woorden met nasalering bij aan: gunst, kunst, munster, munsterje.
10b. Hier valt de doffe, toonloze klank niet onder zoals die wordt gehoord in de lidwoorden it en in, in het voorvoegsel bi- en in de achtervoegsels -ich en -lik, bijv. bihâlde, lokkich, noflik.
3a. Dit en dizze worden altijd met een i geschreven.

2. De lange eenklanken

13b. De spelling van de lange e in de open lettergreep blijft gelijk (frede, spiegel, gevens), maar het staat vrij om een accent aigu op de e te zetten, als de kans bestaat dat het woord verkeerd wordt gelezen, bijv. mandélich, grouwélich.

15e. Net als hawn worden voortaan ook sawn (sawntjin, sawntich) en nawle met een w geschreven.

16e. De algemene schrijfwijze van groun, joun, soun, poun, foun, woun, roun etc. blijft gelijk, maar het staat vrij om een u (grûn, jûn, sûn, etc.) te schrijven, als iemand de uitspraak met u apart wil aangeven.

17a, b, c en d. De lange tweeklank u wordt û gespeld, behalve wanneer deze op een Oudfriesse lange o teruggaat. Dus: hûd, sûch, brûs, gûle, rûze, maar skoech, loech, hoef, ploege, koeke. Als niet aantoonbaar is of niet kan worden aangenomen dat een woord op een Oudfriesse lange o teruggaat, dan wordt altijd û gespeld. Dus voortaan bijv. kûgel, tûgel.

3. De twee- en drieklanken

30a. en b. 31a en b. Wat de tweeklanken ie en ea betreft, houdt de commissie vast aan de regel dat de spelling van de stijgende tweeklank gelijk blijft aan die van de dalende, als er een duidelijk verband bestaat met een grondwoord met die dalende tweeklank. Dus: tried, triedden, triedtsje, triedzje; beam, beammen, beamke, beamte. Is zo'n directe relatie met een grondwoord met dalende tweeklank er niet, dan wordt de stijgende tweeklank met ji en je gespeld, bijv. mjitte, tomjitte, yn 'e mjitte, jitte ('gieten', tot heden ook wel als 'jiette' geschreven), rjemme, jerke, ljeppe, etc. De commissie zal de spelling voor grensgevallen zoveel mogelijk regelen.

33a en c.; 24a en 25a. De spelling van de dalende tweeklank, die wij horen in bijv. foet, foel, soe, sûr, djûr, stjûre, blijft gelijk; ook de dalende drieklank, die wij horen in bijv. groei, bloei, groeije, roeije, blijft gelijk.

33b. en d. 37a en b. Bij de stijgende tweeklank, die ontstaat door breking van de voorgaande tweeklank, kunnen wij drie gevallen onderscheiden: 1. hij staat naast een grondwoord met dalende tweeklank die met oe geschreven wordt, bijv. foetten (oude spelling) naast foet; 2. hij staat naast een grondwoord met dalende tweeklank die met û wordt gespeld, bijv. sûrje (oude spelling) naast sûr; 3. er staat geen grondwoord met dalende tweeklank naast, bijv. mûrre, skoerre ('scheuren'), skûrre ('schuur') (allemaal oude spelling). Hier sluit ook nog de stijgende drieklank bij aan die wij bijv. horen in moeike, boei ('bui'), foei! (allemaal oude spelling). De gevallen van 3 en de daarmee overeenkomende drieklank vereisten een spellingwijziging. Om nu niet drie schrijfwijzen voor dezelfde stijgende tweeklank te krijgen, wat voor het aanleren tot grote problemen zou leiden, heeft de commissie besloten om hier de regel dat de spelling van de stijgende tweeklank gelijk blijft aan die van de dalende, als er een duidelijk verband is met een grondwoord met die dalende tweeklank, te laten vallen.

De nieuwe regel is: de stijgende tweeklank wordt voortaan altijd gespeld met uo, de stijgende drieklank altijd met uoi.

foet, maar: fuotten, fuotsje, fuotwurk.

koer, maar: kuorren, kuorke, kuormakker.

goed, mar: guodlik, guod, guodden, guon.

sûr, dûr, mar: suorje, duorje.

snuorje ('snorren'), snuorje ('tijdruimte').

muorre, tuorre, skuorre ('scheuren'), skuorre, ('schuur').

skuon, spuonnen, muonts.

buoi ('bui'), fuoi!

buoijich, muoije.

muoike, ruoikje, muoite, muoilik.

bij het schrijven van die twee- en drieklank moeten wij voortaan dus uitsluitend op de uitspraak afgaan.

34a. De tweeklank ue wordt voortaan, ook voor de r, als ue gespeld: natuer, kuer, kuerren.

4. De medeklinkers

54 en 57. Bij de overgang van g naar ch wordt de fonetische regel toegepast dat de harde medeklinker met ch en de zachte met g wordt gespeld:

eachlik, jeuchilk, biweechlik, dû bûchst; biweegber, mooglik; eachje (klein oog) - eagje (werkwoord); barchje (klein varken) - bargje (werkwoord). Voor d altijd g, voor t altijd ch: hy bûcht - hy hat bûgd, hy bûgde, deugd, doogde.

Aan het eind van het woord altijd ch: ik bûch, ik burch, genôch.

59. De stomme j wordt niet meer geschreven in: har (persoonlijk en bezittelijk voornaamwoord), freon, sneon, leaf, leagen, nuet, tsien, tsiis. (vroeger: hjar, frjeon, etc.).

Wat betreft het enkel of dubbel schrijven van de medeklinker na langer aangehouden klanken, is voor de ô of â een regel vastgesteld die nauw bij de bestaande praktijk aansluit: na de langer aangehouden klanken ê, ô of â worden b, d, l en n altijd dubbel geschreven, de andere medeklinkers altijd enkel.

Dubbel: lêbbich, krêbbe, hy lêbbet.

bêdden, stêdden, krôdde, hy wâddet.

wâllen, stâlle, mâllens, bôlle, fôlle, pôlle.

lânnen, to lânne, rânne, strânnen.

Hulpmiddeltje bij het onthouden: de medeklinkers van "in dûbele" worden verdubbeld.

Er moet wel even goed op worden gelet dat deze verdubbeling ook geldt voor de verleden tijd van je-werkwoorden: lêbje - hy lêbbe; wâdzje - hy wâdde; bêdzje - hy bêdde; rôlje - hy rôlle; bilânje - hy bilânne.

Enkel: stêf - stêven; grêf - grêven. brêge, rêgen, rounrêgich, lôge, bôge. It krôket, hy plôke, hy lôke.

wy rôpen, dôper.

glês - glêzen.

strôte, de nôten.

Na een korte klank wordt de medeklinker altijd verdubbeld, behalve na de û: pûde, tûke, fûle, nûmer, tûme.

56 en 53. Aan het einde van een woord wordt nooit een z geschreven, maar altijd een s: wês, lês, (niet: wêz, lêz). Uitgezonderd zijn vormen van sizze en lizze: ik siz, liz it mar del! sizwize.

De verleden tijd en het voltooid deelwoord van enige klankwisselende werkwoorden waarvan de stam op d uitgaat, worden met tt en t gespeld: bliede, blette, blet; riede, rette, ret; rêdde, rette (rêdde), ret (rêdden); spriede, spraette, spraet; liede, laette, laet. Ook: lije, litte, lit.

5. Enige aparte gevallen

Er wordt voortaan gespeld:

of, oft (niet meer: ef, eft).

dus (niet meer: dos).

tusken (niet meer: twisken).

ja of je ('u'; niet meer: jij, jou, 'uw')

mole, mounne, (mûne), (niet meer: mounle).

ik lei ('ik lag'; niet meer: ik laei).

liuw, kiuw (niet meer: lieu, kieu).

ik wie, wy wiene (niet meer: wier, wieren, wierne).

sop, slop (niet meer: sap, slap).

kouje, swietekou (niet meer: kauje, swietekau).

fuort (naast foart).

men ('men'; niet meer: min).

foar (in alle gevallen; maar for- als voorvoegsel: forniele, forfarre. Ook in samenstellingen die niet meer als zodanig gevoeld worden: formiddel, taforsjoch, ûnforsjoens, ûnfortocht).

amt (niet meer: ambt of ampt).

thé, thús

gemeente, teken, tekenje.

gers, bern, ferzen (niet: gêrs etc.)

reizgje, biwiizgje etc. (niet: reisgje, biwiisgje).

wjer- (voorvoegsel, bijv. wjerheak, wjerstân, niet: wear-).

Er wordt altijd dêr geschreven als het woord beklemtoond wordt ('daar') en der ('er') als het niet beklemtoond wordt.

Het achtervoegsel -heit wordt met een t geschreven; evenzo: gebet, geweit; held of helt, al naar gelang men daar het meervoud helden of helten bij denkt.

glean mag als doublet van gleon worden geschreven. Twiebak, twieljocht, twiebrek, twieryp worden met ie geschreven. Tsjilling of twilling (twiljen), twjirre of twirre volgens de uitspraak.

De Ried fan de Fryske Biweging heeft toegezegd dat de besluiten van de commissie voor de georganiseerde Fryske Biweging bindend zullen zijn. Wij vertrouwen erop dat zo ook alle kranten, het onderwijs, etc. de veranderingen weldra zullen overnemen. Wij dringen er ook bij de uitgevers en schrijvers ten zeerste op aan om manuscripten die zij nog hebben liggen, te veranderen. Nu er nog maar zo weinig Friese boeken in de handel zijn, zijn er geen grote beletselen om de vereenvoudiging door te voeren.

De commissie:

Dr. P. Sipma, voorzitter

Dr. Y. Poortinga, secretaris

J.K. Dykstra

E. B. Folkertsma

J.J. Hof

H.K. Schippers